

A blabla múltjáról. 1970. április 5-én 20 óra 20 perces kezdettel a Kossuth Rádió humoros műsort közvetített „25 év humora. Történelmi kabaré” címen. Ennek keretében hallottam ismétlésként „Blabla” címen egy jelenetet, amelyet Kellér Dezső írt, s ő adta elő Bán Györggyel együtt. Ez a jelenet 1954 Szilveszterén hangzott fel először a rádióban. A címadó szót Kellér Dezső szerint „Királyhegyi Pál találta ki”, majd Kellér a jelentését szellemesen paradox, egyéni módon így határozta meg: „a halandzsának nincs értelme, a blablának van értelme, csak éppen nincs értelme”.

1965-ben SZŐKE ISTVÁN (Tájékoztató A magyar nyelv kézisótáráról: Nyr. LXXXIX, 83) jelzi, hogy az ÉrtSz.-hoz viszonyítva a ÉKsz.-ban „címszavá avatódnak az ilyen idegen vagy félig idegen szók is, mint *atomreaktor*, . . . *dadaizmus*, az alacsonyabb nyelvi szintű *blabla* . . .”. — Ugyancsak 1965-ben BOROS TIBORNÉ (Zsargon és magatartás: Nyr. LXXXIX, 151) írja: „A kedvelt fordulatok egy része a kabarék műsorából vált

»közkinccsé«, valóságos »gesunkenes Kulturgut«-ként: *blabla* = üres fecsegés...”. — 1968-ban LŐRINCZE LAJOS (Nyelvművelésünk elveiről és egy új „nyelvművelő” kiadványunkról: Nyr. XCII, 375) a TESz.-ről szólva megjegyzi, hogy a *balhé*, a *bicaj*, a *bisztro* (stb.) mellé „kiváncszott volna még például a már szinte köznyelvinek számító *bikini*, s talán a *blabla* is”.

A Magyar Nyelv és a Magyar Nyelvőr 1954-től 1980-ig átnézett évfolyamaiban csak a fenti három utalást találtam erre a valóban már köznyelvünk részévé váló szóra. Eredetéről azonban semmit sem letem, vagy nem voltam elég figyelmes. Sajtónk viszont határozottabban vett róla tudomást. HUBAY MIKLÓS hívta fel a figyelmemet a Magyar Nemzet 1968. ápr. 7-i (XXIV, 82: 14) számára, amelyben BAJOMI LÁZÁR ENDRE írja, hogy „A Magyar Nemzetben megjelent Antiszamár című cikk szerint a »blabla« Kellér Dezső nevezetes szóalkotása.” A továbbiakban cáfolja ezt az állítást azzal, hogy „valójában nem ő találta ki, hanem csak importálta, mégpedig Párizsból.” Azt is megírja (kár, hogy az Antiszamár bibliográfiai adatait nem adta meg), hogy a szó első alkalmazója a francia nyelvben Paul Gordeaux, francia újságíró, akit a Canard Enchainé satirikus hetilap idéz 1946. február 27-i számában. A nevezett újságíró az olyan riportra, „amelyben több a rossz irodalom, mint az információ, így szól, eltolva magától a cikket: — Ez az egész csak *blabla*.”

Nos, miközben visszamegyek időben, és a tér is tágul a *blabla* utáni nyomozás közben, még egy-két magyar és olasz adattal megtoldhatom a dokumentációt. Egy lapon feljegyeztem emlékezetből, hogy KISS LAJOS írt róla a MNY.-ben, utólag azonban nem találtam mást, mint a fentieket, az évfolyamok Szómutatói alapján. A Magyar Nemzet 1976. április 9-i számában (4. lap) Gábor István „Egy díjnyertes történelem-tankönyv” című riportjában idézi Kubinyi Margitot, a tankönyv társszerzőjét: „— Nekem is az első esztendőmben be kellett bizonyítanom a balett- és artista-növendékeknek, hogy a történelem nem mese, nem *blabla*, hanem tudomány.” Látható, mennyire elterjedt a szó mindennapi nyelvhasználatukban, hiszen BAKOS FERENC is rögzítette az „Idegen szavak kéziszótárá”-ban (Bp., 1958.¹, 1960.² 97): „*blabla fr* halandzsa, értelmetlen beszéd, mellébeszélés”. Az ÉKsz. (1972. 140) szintén felvette szócikkei közé, köznyelvivé válásának hiteles elismeréseként: „*blabla fn biz* 1. Zagyva mellébeszélés. 2. Halandzsa. (fr)”. Mint-hogy ezek az értelmezések részben ellentmondanak Kellér Dezső szellemesen paradox meghatározásának, ellenőrzésül idézem ismét a ÉKsz.-et: „*halandzsa fn biz* 1. tréf. Értelmes beszédnek ható értelmetlen v. összefüggéstelen szöveg. 2. Zavaros, gyak. lódító, nagyképű fecsegés. /Mellébeszélés. [mesterséges szóalkotás].”

Emlékezem arra is, hogy a hetvenes évek első felében többször hallottam az olasz rádióban egy dalocskát, amelynek a szövege szerint a szüntelenül karattoló feleség szavait a férj már nem érzékeli értelmes „üzenetként”: számára ez valami állandó, üresjáratú beszéd, vagyis „*blablablabla / blablablabla / bla*.”

BAKOS FERENC, BAJOMI LÁZÁR ENDRE és az ÉKsz. a *blabla* francia eredetére utalnak. A francia nyelv fel is tehető, mint közvetlen átadó. DAUZAT—DUBOIS—MITTERAND (Nouveau Dictionnaire Étymologique et Historique. Larousse, Paris, 1964. 90) szócikke ezt valószínűvé teszi: „*blabla, blablabla XXf* s. (1956, Lar.), de *blaguer*; ou formation onomat. exprimant le bavardage incessant”. Én az ’üres fecsegést, locsogást ábrázoló hangutánzó szó’ jelentést tartom valószínűbbnek. Úgy vélem azonkívül, nem csekély fontosságú BAJOMI LÁZÁR ENDRE adatfeltárása a francia nyelvben 1946-ból, tíz évvel korábbról, mint az idézett tömör, de kitűnő francia etimológiai szótáré. Igaz, ez az utóbbi egy már szótározott adatot idéz elsőként. Az élet gyakorlata viszont mindig megelőzi a szótárét.

Bevallom, mindezt azért nyomoztam végig, mert az érett olasz reneszánsz egyik legtehetségesebb költőjénél, Teofilo Folengónál (aki magát Merlin Cocainak is nevezte),

Baldus című makarónikus nyelven írt eposzában találtam egy *blabla*-t. Baldus, a főhős, anakronisztikus lovag a XVI. század elejének Észak-Itáliájában. Közel egy évszázaddal előzi meg evvel a tulajdonságával a világirodalmi fogalommal vált spanyol Don Quijotét, akitől csak rettentő erejében különböznek, de nem ábrándos idealizmusában. A Mantovában és környékén játszódó realista első rész után Folengo átteszi a cselekményt, Baldusnak és hű kísérőinek, e válogatott kalandoroknak, hihetetlen viselt dolgait egy fantasztikus világba, amely helyenkint maga a pokol, és amelyben pokoli kalandok történnek ördögökkel, varázslókkal, szörnyekkel, boszorkányokkal, de nem a mantovai fogdmegekkel. A Baldus a hősi, lovagi eposzoknak vaskos, de rendkívül tehetséges, eredeti paródiája. A főhős és társai a pokoli tájakon vándorolnak, mindnek van lova, kivéve Singart, a legvagányabbat. Singar észreveszi, hogy közelít feléjük egy paraszt két szamarával, de amikor a hadi népet meglátja, villámgyorsan irányt változtat, hogy elmeneküljön szamaraival: „Cingar eum chiamat: »Quo, quo, sta, sta, scolta, gazane. | Scolta parolinam solam; sta, dico, bonhomme.« | Cui respondet homo: »*Blabla*, chiz, felchena, gozca.« | Sic parlans, cursum duplicans calcanea menat.” = „Singar rákiált: »Hová, háová, állj meg, idefigyelj, te tökfefj. | Csak egy röpke szóra figyelj ide; állj meg, ha mondom, jóember.« | Erre az ember így felel: »*Blabla*, chiz, felchena, gozca.« | Így szólván kirúg és gyorsuló futásnak ered.” (Baldus XX, 775–8. sor.) (T. Folengo: *Le Maccheronee, a cura di A. Luzio. Laterza, Bari, 1911. II, 42*).

Singar utoléri és földredönti a parasztot, s elrabolja egyik szamarát. Közben a paraszt még ezt ordítja félelmében vagy válaszként: „Flep, chelp, cocozina, boaster”. A parasztnak *blabla*-val kezdődő szavait nevezhetnénk az olaszban „halandzsá”-nak: értelmesnek ható, ám értelmetlen, kitalált szavaknak, mint a magyarban a *kiszeramzra*, *bávatag*. Folengónak olasz köznyelvi és nyelvjárási szavakból és latin alak- és mondat- tanból kevert makarónikus írói nyelvében a *blabla*-val kezdődő szöveg tehát halandzsa. De vajon miért éppen *blabla*? A mai olasz köznyelv ismeri és használja a szót, szótárai viszont még nem rögzítik. De itt van a Baldus *blabla*-ja: a Baldust először 1517-ben nyomtatták ki (a szerzőtől átdolgozott, de posztumusz kiadásban 1552-ben). Ez az első, tőlem ismert és adatolt *blabla*. De ez honnan való? Hangutánzó szó, mint a franciában? Ez a legvalószínűbb feltevés. Ezt látszik igazolni az ol. *blaterare* ige, amelyet S. BATTAGLIA „Grande dizionario della lingua italiana”-ja (GDI. Torino, 1961—), a mai olasz nyelvnek ma még csak az M betűig jutott (X. kötet), legteljesebb értelmező és egyben történeti szótára közöl. *Blabla* nem szerepel benne, *blaterare* szerinte először Manzóninál fordul elő, utána számos írónál, ma élőknel is. Jelentése: ’mondogat (lármás hévvel, meggondolás nélkül); fecseg, locsog (kellemetlen egyhangúsággal): van benne valami félszeg csúfondároság’. A GDI. a valószínűleg hangutánzó latin *blatire* igéből származtatja, és Festus Sextustól (II. sz.), valamint Papius Vocabulistától (XI. sz.) hoz rá példát. Festusnál „*Blaterare* est stulte et praecipue loqui . . . Sed et camelos, cum voces edunt *blaterare* dicimus.” Hangutánzó eredetere párhuzamos példaként a görög—latin *barbaros* ~ *barbarus* szót említi a GDI. Nyilvánvaló, hogy a görögök számára azok voltak a „barbárok”, akiknek beszédjét *bar-bar-bar* . . .-ként érzékelték, mert nem értették. Szemlélet kérdése. Más népek, például a szlávok, „némának” tartották-mondták azokat a nyelveket, amelyeket nem értettek (gör. *n’emz*). A *n’emec* ’néma’ főnév a régi oroszban például eleinte különböző népnévi jelzőkkel volt ellátva. Csak később önállósult ’német’ jelentéssel.

Visszatérve eredeti témánkhoz: valószínű, hogy a *blabla* az ötvenes évek közepén a magyarba a franciából került, amelyben a negyvenes évek közepe óta dokumentálható. A fr. „*blatéer* 1836, Raymond, du lat. *blaterare*, pour exprimer le cri du chameau” közreműködése kizárható, mert itt csak a teve bőgését kifejező jelentését vették át Festustól. Körülbelül a XIX. század első felében (Manzoni) az olaszok viszont a ’fecsegés, locsogás’ jelentéssel élesztették fel a latin szót, s nem tudom, nem volt-e ebben része a Folengo-féle

blabla beszédnek, amelynek francia átvételét lehetségesnek tartom. Bizonyos, hogy a *blabla* és a *blaterare* összefüggenek. Csak a jelentéstani vonatkozások valószínűsítik az olasz–francia–magyar irányú vándorlását a *blabla* szónak.

A *blabla* és a *halandzsa* jelentésbeli összefüggése úgy kapcsolódik ehhez a vonalhoz, ahogyan az egy szemantikai mezőbe tartozó, akár különböző alakú szavak is szoros oppozíciós és/vagy ekvivalencia viszonyba lépnek jelentésük révén mind szinkrón síkon, mind diakrón tengelyen (vö. M. FOGARASI, *Storia di parole, storia della cultura*. Napoli, 1976. 75–93).

FOGARASI MIKLÓS